

ТЕЗАУРУС НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті обґрунтовано тезаурус наукового дослідження проблеми формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва, який включає ключові поняття роботи; з'ясовано сутність і зміст понять «компетентність» і «компетенція», «професійна компетентність», «фахова компетентність», «дослідницька компетентність», «методологія»; запропоновано авторське визначення понять «методологічна компетентність вчителя музичного мистецтва», «методологічна компетентність магістра музичного мистецтва». Методологічна компетентність магістрів музичного мистецтва розглядається як складова їх професійної і фахової компетентності.

Ключові слова: магістр музичного мистецтва; методологічна компетентність; професійна компетентність; тезаурус наукового дослідження; фахова компетентність.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Удосконалення процесу професійної підготовки сучасного педагога пов'язано з необхідністю опанування ним науково-дослідницькими основами освітнього процесу та формування на цій основі методологічної компетентності вчителя, яка передбачає його постійне самовдосконалення, саморозвиток уподовж життя і є основою неперервності освіти. Тому, особливо значущим у мистецько-педагогічній освіті є формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва, які, згідно до Європейської і Національної рамки кваліфікацій, що визначені на основі результатів навчання, повинні володіти науково-дослідницькими компетенціями відповідно до вимог шостого рівня освіти – «демонструвати інновації у використанні методів» та опанувати означеними компетенціями сьомого рівня – «формуванню діагностичні розв'язки проблем, що базуються на дослідженнях» [13].

Аналіз останніх публікацій. Питання формування компетентності фахівців різних галузей привертало увагу багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців: Г. В. Беленької, С. М. Вишнякової, І. А. Зязюна, В. І. Лугового, О. Я. Савченко, Г. К. Селевка, С. О. Сисоєвої, А. В. Хуторського, В. В. Ягупова та ін.; питання професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів в контексті компетентнісного підходу розкрито в працях А. М. Козир, М. А. Михаськової, Н. А. Овчаренко, І. І. Полубояриної, А. М. Растригіної, Т. П. Танько та ін. Разом з тим, проблема формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва ще не стала предметом наукового пошуку; не знайшов свого відображення в сучасній педагогічній думці і тезаурус наукового дослідження проблеми формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва.

Тому, **метою** нашого дослідження є обґрунтування тезаурусу наукового дослідження проблеми формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва ґрунтується на використанні доцільних наукових методів, наразі – визначенні наукового тезаурусу дослідження означеної проблеми.

Доцільність обрання наукового методу, наразі обґрунтування *наукового тезаурусу дослідження* пояснюється тим, що формулювання теоретичних положень, обґрунтування власних концептуальних положень, апробації і оприлюднення результатів, висновків дослідження уможливлено на основі аргументованих дефініцій, які знаходяться в детермінованому зв'язку й складають для вирішення конкретної проблеми сформовану систему понять, тобто – науковий тезаурус дослідження.

У словниковій літературі тезаурус (θησαυρός – в перекладі з грецької) розглядається як скарб, скарбниця [11, с. 648]. Науковий тезаурус дослідження, згідно думки С. О. Сисоєвої – це система понять, що призначені людині для їх засвоєння й актуалізації з метою успішної орієнтації у предметній площині наукових знань, у формалізованому мовному вигляді це відображається у системі термінів або термосистемі дослідження проблем освіти [10, с. 230]. Автор визначає основні аспекти цього феномену, як: морфологічний, функціонально-змістовий, праксеологічний, які мають вектор спрямованості на розуміння його як складної, упорядкованої системи понять [10, с. 237].

Ключові поняття нашої наукової роботи складають науковий тезаурус дослідження, метою якого є теоретико-методологічне обґрунтування системно взаємопов'язаних дефініцій, необхідних для вирішення проблеми формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва. Такі

дефініції надають можливість виявити сутність та зміст поняття «методологічна компетентність магістра музичного мистецтва», яке сьогодні ще не має кінцевого тлумачення і продовжує формуватися в своєму значенні.

На наш погляд, тезаурус наукового дослідження проблеми формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва включає поняття: компетентність і компетенція, професійна компетентність вчителя, фахова компетентність, дослідницька компетентність, методологія, методологічна компетентність вчителя музичного мистецтва, методологічна компетентність магістра музичного мистецтва.

Тлумачення сутності і розробка змісту поняття «методологічна компетентність магістра музичного мистецтва» базується на вивченні змістового наповнення, ієрархічної підпорядкованості, схожості та розбіжності смислу понять, пов'язаних з дефініціями «компетентність» і «компетенція» та з поняттям «методологія».

Нормативною базою для розуміння сутності компетентності в системі вищої освіти є державні документи, розроблені Міністерством освіти і науки України. Наразі, згідно Закону України «Про вищу освіту» компетентність це динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-естетичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

У словниковій літературі компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний) визначається як відповідність знань, умінь і досвіду особи певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних нею завдань і вирішуваних проблем (словник С. М. Вишнякової) [1, с. 57]. А компетентний, як зазначено в новому тлумачному словнику української мови [5, с. 560] – який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий, кваліфікований.

У сучасних наукових педагогічних дослідженнях зустрічаємо різні точки зору щодо інтерпретації дефініцій «компетентність» і «компетенція», які відносяться до найбільш вживаних та дискусивних понять у вітчизняній освіті, варіативність їх трактувань постійно зростає. Тому є необхідність у розмежуванні таких тлумачення.

Аналіз наукових праць вітчизняних вчених показав основні спрямування в розумінні поняття компетентність, а саме, як:

- здатність вирішувати професійні завдання певного класу, що вимагає реальних знань, умінь, навичок, досвіду та має вияв у практиці професійної діяльності як системна характеристика із чітко визначеною структурою (І. А. Зязюн);

- інтегральна характеристика особи, яка розкладається на диференціальні компетентності (загальна компетентність складається з окремих частинних компетентностей) (В. І. Луговий);

- наявність відповідних знань та умінь особистості до реалізації певної професійної діяльності, готовність до виконання роботи, що потребує професійно важливих якостей фахівця, що сприяють цій діяльності (В. В. Ягупов).

У працях зарубіжних вчених «компетентність» трактується, як:

- велике число компонентів, багато з яких є відносно незалежних один від одного; деякі компоненти відносяться скоріше до когнітивної сфери, а інші – до емоційної; вони за своєю суттю є «мотивованими здатностями», які співвідносяться з цінностями (Дж. Равен);

- володіння людиною відповідною компетенцією, що характеризує її особистісне ставлення до предмету діяльності (А. В. Хуторський);

- здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання (М. Н. Скаткін);

- властивість людини, що об'єднує такі якості, як здатність та готовність до різноманітної діяльності, співпраці, що ґрунтується на досвіді, знаннях, отриманих в процесі навчання і соціалізації та орієнтовані на самостійну і успішну участь у діяльності (Г. К. Селевко).

Щодо поняття «компетенція» в педагогічній науці вітчизняні й зарубіжні вчені її тлумачать, як:

- сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими щодо відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної, продуктивної дії стосовно них (А.В. Хуторський);

- певні повноваження, надані особі для виконання покладених на неї функцій (В.І. Луговий);

- освітній результат, який виявляється в підготовленості студента, у реальному володінні ним методами та засобами діяльності, в можливостях справлятися з поставленими завданнями; форма поєднання знань, умінь та навичок, що дає можливість ставити і досягати мети в перетворенні довкілля (Г. К. Селевко);

- особистісний інтеграл, структурними компонентами якого є мотиви діяльності, системні знання, фахові вміння та професійно значущі якості особистості (Г. В. Беленька).

Ми дотримуємося думки С. О. Сисоєвої, що компетентність – це інтегративна особистісна якість особи (її капітал), яка формується на етапі навчання, остаточно сформовується і розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентнісний підхід до вирішення професійних завдань. Науковець доцільно зазначає, що компетентність є оцінною характеристикою особи і, водночас, визначена норма стосовно неперервної освіти, яка задається освітніми стандартами і використовується для результатів вимог до результатів навчання. Автором обґрунтовано різницю між двома поняттями, а саме: фахівець як компетентна особа є капіталом і тільки через нього можна використати його капітал (сформовані компетенції) [9, с. 8].

Професійна компетентність вчителя відноситься до результатів професійної підготовки у системі: вищій навчальній заклад – школа – інститут післядипломної освіти – школа, оскільки саме в цих підсистемах формується у вчителя професійна майстерність [9, с. 8]. Зазначимо, що в педагогічній теорії компетентність вчителя розглядається як цілісне, інтегративне, багаторівневе особистісне утворення, що є результатом професійної підготовки особи у вищому навчальному закладі та його неперервної педагогічної освіти, зумовлене сукупністю сформованих компетенцій, які відображають не тільки професійні знання, уміння, навички, а й особистісні якості, світоглядні та науково-професійні погляди, поведінкові характеристики, визначають результативність педагогічної діяльності, здатність до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя; окрім того, компетентність вчителя зумовлена ступенем володіння сукупністю компетенцій [9, с. 12]. У процесі здобуття вищої освіти досліджуючи професійну компетентність О.Я. Савченко акцентує увагу на її методологічній складовій. Науковець зазначає, що професійна компетентність означає підтверджену здатність використовувати знання, вміння та особистісні, соціальні та/або методологічні здатності у роботі, навчанні для професійного і особистісного розвитку [8, с. 19].

Професійна компетентність учителя музичного мистецтва стала предметом наукового пошуку багатьох вітчизняних науковців. Так, у музичному мистецтві, на думку А. В. Козир, професійна компетентність майбутніх учителів музики повинна включати: широку ерудицію в галузі художньої культури, педагогіки, психології, мистецтвознавства, естетики; володіння практичними вміннями та навичками (педагогічними, психологічними, хормейстерськими, інструментально-виконавськими, хореографічними, художніми); особистісні якості та здібності, необхідні для успішного здійснення функцій викладача – педагогічних (толерантність, комунікативність, організаторсько-конструктивні здібності, зосередженість, тактовність, витримка, здатність до емпатії, ідентифікації); професійних [2]. У дослідженні І. І. Полубояриної окреслюється професійна компетентність учителя музичного мистецтва як інтегративне утворення, що складається із структурних компонентів (ключових компетентностей) і являє собою комплекс музично-педагогічних знань, умінь, навичок, музичних здібностей, якостей особистості, які виявляються у готовності до творчої педагогічної діяльності [6]. Автор розглядає професійну компетентність учителя музичного мистецтва без проміжного етапу її формування, яким є етап формування компетенцій. Близьким нашій позиції є визначення професійної компетентності Н. М. Мурованої [4], яка окреслює професійну компетентність учителя музики як складне, інтегральне, в якому розкривається сукупність знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей учителя, обумовлюється його готовність до активного виконання педагогічної діяльності. До змісту кожної з означених складових вчена включає ключові, операційні та інтелектуально-педагогічні компетенції. До ключових компетенцій учителя музики Н.М. Мурована відносить: знання змісту музичного навчання учнів, методики викладання музики та застосування сучасних методів і технологій музичної освіти (інформаційні компетенції); уміння формувати в учнів музичні знання, уміння й навички, застосовувати методику вокально-хорової роботи з учнями (регулятивні); ерудицію, творчу активність, культуру мовлення, артистизм учителя (комунікативні).

Тож, у дослідженнях сучасних вчених ще продовжується дискусія і не спостерігається однотайність щодо сутності й змісту розглянутих нами понять. Ми вважаємо, що професійна компетентність – це системне особистісне утворення, яке включає різновиди професійних компетентностей (соціально-педагогічну, соціально-психологічну, аутопсихологічну, фахову, методологічну, технологічну та ін.), кожна з яких містить підсистему відповідних компетенцій (комплексів знань, умінь, навичок, здатностей).

Основою професійної компетентності вчителя музичного мистецтва є його фахова компетентність. Аналіз наукових досліджень у сфері музичної педагогіки показав, що дослідники розглядають або як синонім поняттю «компетенція», або як системоутворювальний чинник, який включає фахові компетенції. Прибічниками першого погляду є М. А. Михаськова, яка досліджуючи фахову компетентність вчителя музики, визначає її як здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і умінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва у відповідності з суспільними вимогами і цінностями [3]. Розглядаючи музично-педагогічну компетентність Т. П. Танько визначає її як складне поліфункціональне особистісне утворення на основі інтеграції професійних теоретичних знань, ціннісних орієнтацій і практичних умінь у сфері музичної

педагогіки [12]. Ми схильні до думки А. М. Растригіної, яка розглядає фахову компетентність майбутніх учителів музики як таку, що складається з інтегрованих і спеціальних фахових компетенцій [7].

Аналітичні розвідки щодо поняття «методологічна компетентність вчителя музичного мистецтва» дали нам можливість з'ясувати, що означене поняття ще не знайшло наукового обґрунтування в мистецько-педагогічній теорії. У дослідженнях вчених ми зустрічаємо поняття «дослідницька компетентність», яка розглядається вченими, як: складова частина пізнавальної компетентності, яка включає елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, способи організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії (А.В. Хуторський); особлива функціональна система психіки і пов'язана з нею цілісна сукупність якостей людини, які забезпечують йому можливість бути ефективним суб'єктом цієї діяльності (О. В. Бережнова); цілісна, інтегративна якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності дослідника, ціннісні ставлення та особистісні якості і виявляються в готовності здійснювати дослідницьку діяльність (М. С. Головань, В. В. Яценко).

Розуміння різниці між дослідницькою і методологічною компетентністю лежить в тлумаченні смислу поняття «методологія», яке в перекладі з грецької – *μεθοδολογία* – вчення про метод [11]. Сутність дослідницької діяльності вчителя передбачає володіння ним методами дослідження для підвищення ефективності освітнього процесу, сутність методологічної діяльності вчителя полягає в знанні й опануванні науковими методами дослідження на всіх рівнях методології (філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому, технологічному) та творчій здатності обирати найбільш ефективні з них та використовувати для вирішення освітньої проблеми. Ґрунтовне знання наукових методів дослідження на різних методологічних рівнях дає мотиваційно-ціннісний та синергетичний інтелектуальний ефект, який збагачує науково-творчий інструментарій особистості вчителя.

Методологічна компетентність вчителя музичного мистецтва є необхідним елементом його професійної і фахової компетентності, оскільки діяльнісні методологічні функції педагога базуються на сформованих у закладі вищої освіти методологічних компетенціях, які включають: знання про методи наукового пошуку; вміння їх використовувати в процесі підготовки до уроків музичного мистецтва та до позаурочних мистецьких заходів; здатності здійснювати діагностування музичного розвитку учнів, формувати їх мистецькі знання та вміння, узагальнювати й фіксувати результати дослідження в науково-методичних працях.

Отже, методологічну компетентність вчителя музичного мистецтва ми розглядаємо як синергетичне утворення особистості, що поєднує в собі її мотиваційну спрямованість і ціннісне ставлення до методологічної діяльності в сфері музичного мистецтва на основі сформованих методологічних компетенцій та готовності до їх реалізації.

Методологічна компетентність магістрів музичного мистецтва у закладі вищої освіти активно формується і, при необхідності, надає можливість випускникам магістратури продовжити її вдосконалення для отримання наукового докторського ступеня. Тож, методологічну компетентність магістра музичного мистецтва ми розглядаємо як динамічне синергетичне утворення особистості, що поєднує в собі спрямованість на розвиток мотивації, ціннісного ставлення до методологічної діяльності в сфері музичного мистецтва у процесі формування методологічних компетенцій та готовності до їх реалізації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у процесі аналітичного дослідження ми визначаємо методологічну компетентність вчителя музичного мистецтва як синергетичне утворення особистості, що поєднує в собі її мотиваційну спрямованість і ціннісне ставлення до методологічної діяльності в сфері музичного мистецтва на основі сформованих методологічних компетенцій та готовності до їх реалізації. На відміну від готового сформованого результату, яким є методологічна компетентність вчителя музичного мистецтва, методологічну компетентність магістра музичного мистецтва ми розглядаємо як динамічне синергетичне утворення особистості, що поєднує в собі спрямованість на розвиток мотивації, ціннісного ставлення до методологічної діяльності в сфері музичного мистецтва у процесі формування методологічних компетенцій та готовності до їх реалізації.

Перспективи майбутніх наукових пошуків вбачаємо в подальшому дослідженні ефективних шляхів формування методологічної компетентності магістрів музичного мистецтва з використанням інноваційних наукових методів.

Використані джерела

1. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: Ключевые понятия, термины, актуальная лексика: словарь. Москва, 1999. 538 с.
2. Козир А. В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких спеціальностей / URL: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_7.php – Назва з екрана.
3. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. Київ, 2007. 19 с.

4. Мурована Н. М. Педагогічне керівництво розвитком професійної компетентності вчителів музичного мистецтва у післядипломній освіті: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.06 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 20 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: у 3 томах / уклад. Василь Яременко, Оксана Сліпушко. Вид. друге, виправлене. Київ, 2006. Т. 2. 928 с.
6. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2008. 20 с.
7. Растригіна А. М. Компетентнісний підхід до підготовки майбутнього магістра музичного мистецтва. *Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір*. Київ: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. С. 501–509.
8. Савченко О. Я. Компетентнісний підхід як чинник якості професійної підготовки майбутнього вчителя. *Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: теоретичні аспекти: дайджест 1* / Укл. О. В. Онопрієнко. Донецьк, 2011. С. 15–22.
9. Сисоєва С. О. Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/11033/1/Sysoeva%20S.A.%202015.pdf> (дата звернення: 10.06.18).
10. Сисоєва С. О. Тезаурус наукового дослідження: визначення, структура, ознаки. *Освітологія: витоки наукового напрямку* : монографія / за ред. В. О. Огнев'юка ; авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова та ін. Київ, 2012. С. 213-237.
11. Сучасний словник-мінімум іншомовних слів / укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. Київ, 2008. 798 с.
12. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2004. 503 с.
13. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning. URL: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture (дата звернення 03.06.2018).

Li Quan

THESAURUS OF THE SCIENTIFIC STUDY OF THE FORMATION OF METHODOLOGICAL COMPETENCE IN MASTERS OF MUSICAL ART

This article substantiates the thesaurus of the scientific study of the problem of formation of methodological competence in masters of musical art; the essence and content of the concepts of «competence» and «competency», «professional competence», «specialty professional competence», «research competence», «methodology» are revealed; author's definition of the concepts of «methodological competence of teacher of musical art», «methodological competence of master of musical art» is offered. In the course of the study it was found that professional competence is a systematic personal formation that includes varieties of professional competencies (social and pedagogical, social and psychological, autopsychological, professional, methodological, technological, etc.), each of which containing a subsystem of the respective competencies (sets of knowledge, abilities, skills, capabilities). The basis of professional competence of the teacher of musical art is their professional competence, which consists of integrated and special professional competencies. Comparison of the terms «research competence» and «methodological competence» made it possible to determine the difference of such concepts. The essence of the research activity of a teacher is to master the research methods for improving the efficiency of the educational process, and the essence of methodological activity lies in knowledge and mastering of scientific methods of study at all levels of the methodology (philosophical, general scientific, specific scientific, technological) and creative ability to choose the most effective of them, and use it for solving educational challenges. According to the results of the study, the methodological competence of a teacher of musical art lies in synergetic formation of a personality, that combines their motivational orientation and value attitude towards methodological activity in the field of musical art based on the developed methodological competences and readiness for their implementation. Prospects of future scientific studies envisage further research of effective ways for forming methodological competence of masters of musical art with the use of innovative scientific methods.

Key words: *thesaurus of scientific study, methodological competence, master of musical art; professional competence; special professional competencies.*

Стаття надійшла до редакції 19.06.2018 р.